

V I Lenin

Brevväxlingen mellan Marx och Engels

Engels som en av kommunismens grundläggare

Den länge förebådade upplagan av brevväxlingen mellan den vetenskapliga socialismens berömda grundläggare har äntligen utkommit. I sitt testamente anförtrorde Engels åt Bebel och Bernstein att ombesörja utgivningen, och Bebel avslutade först kort före sin död sin andel av det redaktionella arbetet.

Brevväxlingen mellan Marx och Engels, som för några veckor sedan utkommit hos Dietz i Stuttgart, omfattar fyra stora band. De innehåller tillsammans 1.386 brev av Marx och Engels under den långa perioden från 1844 till 1883.

Det redaktionella arbetet, d. v. s. avfattandet av förorden till breven från de olika perioderna, har verkställts av Ed. Bernstein. Som man kunde vänta, är detta arbete otillfredsställande, såväl i tekniskt som i ideologiskt hänseende. Efter sin sorgligt beryktade "evolution" till extremt opportunistiska åsikter borde Bernstein inte ha åtagit sig redaktionen av brev, som är helt genomsyrade av revolutionär anda. Bernsteins förord är delvis innehållslösa, delvis direkt falska – exempelvis påträffar man i stället för en exakt, klar och öppen karakteristik av Lassalles och Schweitzers opportunistiska fel, som Marx och Engels avslöjat, eklektiska fraser och utfall som följande: "Man kan med fog bestrida, att Marx och Engels alltid bedömt Lassalles politik riktigt" (bd III, s. XVIII), eller att de i sin taktik stått "mycket närmare" Schweitzer än Liebknecht (bd IV, s. X). Dessa utfall innehåller ingenting annat än ett överskylande och förskönande av opportunismen. Tyvärr griper den eklektiska inställningen till Marx' ideologiska kamp mot många av sina motståndare alltmera omkring sig inom den tyska socialdemokratien av i dag.

Vad den tekniska sidan beträffar, så bör det anmärkas, att registret, som är gemensamt för alla fyra banden, är otillfredsställande sammansatt (så fattas exempelvis namnen Kautsky och Stirling); anmärkningarna till de enskilda breven är alltför sparsamma och försvinner i redaktörens förord i stället för att anbringas i slutet av resp. brev, som Sorge gjort, o. s. v.

Brevväxlingens pris är omåttligt högt – omkring 20 rubel för alla fyra banden. Utan tvivel skulle man kunnat och borde man ha gett ut den fullständiga brevväxlingen i enklare utstyrelse, till ett överkomligare pris och dessutom – för en bredare spridning bland arbetarna – ett utdrag ur de i principiellt avseende viktigaste ställena.

Alla dessa brister i upplagan kommer självfallet att försvåra brevväxlingens populariserande. Det är skada, ty dess vetenskapliga och politiska värde är utomordentligt stort. Inte nog med att Marx och Engels här särskilt pregnant träder läsaren tillmötes i all sin storhet. Marxismens utomordentligt rika teoretiska innehåll framträder här högst åskådligt, ty Marx och Engels kommer i breven ofta in på de mest olika sidor i sin lära, då de – ibland i gemensam diskussion och för att övertyga varandra – framhäver och utlägger det nyaste (i förhållande till tidigare åsikter), det viktigaste och svåraste.

Förvånansvärt livfullt defilerar de viktigaste momenten och de väsentligaste punkterna av arbetarrörelsens historia i hela världen förbi läsarens blick. Ännu värdefullare är historien om arbetarklassens *politik*. Av de mest olika anledningar, i olika länder i den gamla och den nya världen och vid olika historiska tidpunkter diskuterar Marx och Engels det mest principiella vid *uppställande* av frågor rörande arbetarklassens *politiska* uppgifter. Och den epok, som brevväxlingen omfattar, är just den epok, då arbetarklassen utsöndras ur den borgerliga demokratin, då en självständig arbetarrörelse uppstår, då grundvalen för den proletära taktiken

och politiken bestämdes. Ju oftare man i vår tid måste se, hur arbetarrörelsen i de olika länderna lider under opportunisten till följd av bourgeoisins stagnation och förruttnande och genom att arbetarledarnas uppmärksamhet uppslukas av dagens små bekymmer o. s. v., desto värdefullare är brevväxlingens utomordentligt rikhaltiga material, som avspeglar den djupaste förståelse för proletariatets *grundläggande*, omdanande mål och likaså ett ovanligt smidigt fastställande av de givna taktiska uppgifterna med hänsyn till detta revolutionära mål och utan den ringaste koncession åt opportunisten eller den revolutionära frasen.

Om man vill försöka att med ett ord bestämma, vad som så att säga utgör hela brevväxlingens brännpunkt, den centrala punkt, i vilken hela nätet av de uttalade och diskuterade idéerna löper samman, så kommer detta ord att lyda *dialektik*. Den materialistiska dialektikens tillämpande vid omarbetandet av hela den politiska ekonomin ända från grunden, dess tillämpande på historien, på naturvetenskapen, på filosofin, på arbetarklassens politik och taktik – det är vad som mest intresserar Marx och Engels, här ligger det väsentligaste och det nyaste i deras bidrag, häri består deras geniala steg framåt i det revolutionära tänkandets historia.

I den fortsatta framställningen är det vår avsikt att efter en allmän överblick av brevväxlingen skissera de intressantaste anmärkningarna och resonemangen av Marx och Engels, utan att på något sätt göra anspråk på att ge en uttömmande framställning av brevens hela innehåll.

1. Allmän överblick

Brevväxlingen inledes med den tjugufyrfåriga Engels' brev till Marx från år 1844. Den dåvarande situationen i Tyskland framträder synnerligen pregnant. Det första brevet, som är daterat i slutet av september 1844, är avsänt från Barmen, där Engels' familj var bosatt och där han var född. Engels hade vid denna tid ännu inte fyllt 24 år. Han vantrivs i familjemiljön och vill bort ifrån den. Fadern är en despot, en religiös fabrikant, som är högst upprörd över att hans son ränner på politiska möten och hyser kommunistiska åsikter.

”Om det inte vore för min mors skull ... som jag verkligen älskar ... – skriver Engels – så vet jag knappast hur jag skall kunna stå ut med de par-tre veckor, som jag ännu skall vara här.”

”Du kan inte tro – klagar han för Marx – vilka småaktiga hänsyn och vidskepliga farhågor man bemöter mig med.”¹

Så länge Engels är i Barmen – där han ännu hölls kvar för någon tid av en kärlekshistoria – fogar han sig efter faderns vilja och arbetar omkring två veckor i fabrikskontoret (fadern var fabrikant).

”Schackrandet är för avskyvärt – skriver han till Marx – Barmen är för avskyvärt, tidsödandet är för avskyvärt och speciellt är det för avskyvärt att inte endast vara borgare, utan rent av fabrikant, en mot proletariatet direkt uppträdande borgare.”

”Jag tröstar mig – fortsätter Engels – med arbetet på min bok om den arbetande klassens läge” (boken utkom som bekant år 1845 och är ett av den socialistiska världslitteraturens bästa verk).

”Som kommunist kan man väl till det yttre vara borgare och schackerkräk, ifall man inte skriver, men att bedriva kommunistisk propaganda i stort och samtidigt driva schackleri och industri, det går inte. Jag far min väg. Dessutom det förslappande livet i en helt igenom radikal-kristlig-preussisk familj – det går inte längre, jag skulle med tiden kunna bli en tysk bracka och dra in brackigheten i kommunismen.”²

¹ Marx-Engels Saml. verk, 3:e uppl., s. 20 o. f., tyska. – Red.

² Sammastädes, s. 12 o. f. – Red.

Så skrev den unge Engels. Efter revolutionen 1848 tvang honom livet att återvända till faderns kontor och under långa år vara ett ”schackerkräk”. Men han förmådde dock att stå fast och att skaffa sig en omgivning, som inte var kristligt-preussisk utan som bestod av likatänkande, han förmådde att för hela livet förbli en skoningslös fiende till ”brackighetens indragande i kommunismen”.

Det samhällseliga livet på den tyska landsorten år 1844 påminde om det ryska i början 1900-talet, före revolutionen 1905. Alla drogs till politiken, alla flammade av oppositionell revoltanda mot regeringen, prästerna dundrade mot ungdomen för dess ateism, barnen i borgerliga familjer lät sina föräldrar veta, vad deras frid tillhörde, därest de ”behandlade tjänstefolk eller arbetare på ett aristokratiskt sätt”.

Denna allmänna oppositionella stämning tog sig uttryck i att alla kallade sig för kommunister:

”I Barmen är poliskommissarien kommunist” – skrev Engels till Marx. – ”Jag har varit i Köln, Düsseldorf, Elberfeld ... man må vända och svänga sig vart man vill, så snavar man över kommunister. En synnerligen lidelsefull kommunist, karikatyr- och uppåtgående historiemålare med namnet Seel reser om två månader till Paris, jag skall ge honom Er adress, Ni kommer att tycka om mannen för hans entusiastiska väsen och hans ... passion för musik, och man kan ha god nytta av honom som karikatyrtecknare.”¹

”Här i Elberfeld sker det under. I går” (skrivet den 22 febr. 1845) ”höll vi i stadens största sal och främsta gästgiveri vårt tredje kommunistiska möte. Det första räknade 40, det andra 130 och det tredje minst 200 personer. Hela Elberfeld och Barmen, från penningararistokratin till épicerie², bara proletariatet uteslutet, var representerade.”³

Så skrev Engels ordagrant. I Tyskland var vid den tiden alla kommunister – med undantag av proletariatet. Kommunismen var uttrycksformen för de oppositionella stämningarna hos alla och mest hos bourgeoisin.

”Det dummaste, indolentaste, brackigaste folket, som inte intresserat sig för någonting i världen, börjar nära på att svärma för kommunismen.”⁴

De främsta förkunnarna av kommunismen var vid den tiden folk av samma slag som våra ”folkliga”, ”socialistrevolutionärer”, ”folksocialister” o. s. v., d. v. s. i grunden välmenande borgare, som var mer eller mindre uppretade på regeringen.

Och i en sådan situation, mitt ibland ett oräkneligt antal kvasisocialistiska riktningar och fraktioner, förmådde Engels bana sig väg till den *proletära* socialismen, utan att frukta för att bryta med en massa hyggligt folk, glödande revolutionärer men dåliga kommunister.

År 1846. Engels befinner sig i Paris. Paris sjuder vid denna tid av politik och diskussioner om olika socialistiska teorier. Engels studerar girigt socialismen, lär personligt känna Cabet, Louis Blanc och andra framträdande socialister, ränner omkring i redaktioner och cirklar.

Hans uppmärksamhet riktas främst på den socialistiska lära, som då var den allvarligaste och mest spridda: proudhonismen. Och redan innan Proudhons bok ”Eländets filosofi” utkom (i oktober 1846; Marx’ svar: den berömda skriften ”Filosofins elände” utkom 1847), kritiserade Engels med skoningslöst hån och utomordentlig skärpa Proudhons grundläggande idéer, med vilka vid den tiden speciellt den tyska socialisten Grün stoltserade. Tack vare sin förträffliga kunskap i engelska språket (som Marx först mycket senare lärde sig) och den engelska litteraturen var det möjligt för Engels att genast (brevet av den 18 september 1846) påvisa exemplen av det fiasko, som de beryktade proudhonska ”arbetsbasarerna” i England lidit.

¹ Sammastädes, s. 1 ff. – Red.

² Småhandlarna. – Red.

³ Sammastädes, s. 14. – Red.

⁴ Sammastädes, s. 14. – Red.

Proudhon *vanärrar* socialismen, skriver Engels harmset, enligt Proudhon skall arbetarna *inlösa* kapitalet.

Den tjugosexårige Engels gör utan omsvep slut på den ”sanna socialismen” – detta uttryck finner vi i hans brev av den 23 oktober 1846, långt före ”Kommunistiska manifestet”, varvid han nämner Grün som dennas huvudrepresentant. En ”antiproletär, småborgerlig, brackig (straubingerische) lära”, ”rena dåsigheten”, allehanda ”mänsklighetssträvanden”, ”vidskeplig spökrädsla för ‘pöbelkommunismen’” (Löffelkommunismus – bokst. övers.: ”Sked-kommunism” eller glufskommunism), ”fredliga lyckliggörelseplaner” för mänskligheten – det är yttranden av Engels, vilka hänför sig till *alla* arter av den förmarxska socialismen.

”Den proudhonska associationsplanen diskuterades tre kvällar – skriver Engels –. Att börja med hade jag nästan hela klicken, men till slut endast Eiserman och de övriga tre Grünarna emot mig. Huvudsaken var här att påvisa den våldsamma revolutionens nödvändighet ...” (23 oktober 1846). ”Till slut blev jag rasande och attackerade Straubingarna direkt ... varigenom jag lockade dem till ett öppet angrepp mot kommunismen ... Jag förklarade alltså, att innan jag inlät mig på vidare diskussion, måste det röstas om, huruvida vi här kom tillsammans som kommunister eller inte ... Detta väckte stor harm hos Grünarna, som började bedyra, att de kommit samman ‘för mänsklighetens bästa’ ... för övrigt måste vi först veta, vad kommunism *egentligen* är ... Jag gav dem en högst enkel definition, vilken inte innehöll något, som kunde ge anledning till avvikelser från ämnet och till att komma ifrån den föreslagna omröstningen. Jag definierade således kommunisternas avsikter på följande sätt: 1. att hävda proletärernas intressen i motsats till borgarnas; 2. att göra detta genom privategendomens avskaffande och dess ersättande med egendomsgemenskap; 3. att inte erkänna något annat medel för dessa avsiktens genomförande än den våldsamma, demokratiska revolutionen.”¹ (Skrivet halvtannat år före revolutionen 1848.)

Diskussionen slutade med att mötet med 13 röster mot två Grünanhängare antog Engels definition. Dessa möten besöktes av ungefär 20 snickargesäller. Så lades för 67 år sedan i Paris grunden till Tysklands Socialdemokratiska Arbetarparti.

Ett år senare meddelade Engels i ett brev till Marx av den 24 november 1847, att han författat utkastet till ”Kommunistiska manifestet”, varvid han bl. a. uttalade sig mot den tidigare planerade katekesformen. Engels skriver:

”Jag börjar: Vad är kommunismen? och sedan genast proletariatet: utvecklingshistoria, skillnaden från tidigare arbetare, utvecklingen av motsättningen mellan proletariatet och bourgeoisin, kriser, slutsatser ... och slutligen kommunisternas partipolitik.”²

Detta historiska brev av Engels om det första utkastet till en skrift, som spritts över hela världen och som än i dag i allt det grundläggande är riktig, levande och aktuell som om den vore skriven i går, visar åskådligt att man med rätta sätter Marx’ och Engels’ namn vid sidan av varandra som den moderna socialismens grundläggare.

Oktober 1913.

¹ Sammastädes, s. 49 o. f. – *Red.*

² Sammastädes, s. 88. – *Red.*